

פרד"ס לשולחן שבד

אוצרות גזוים מגאונותם וחדיפותם של גדולי הדורות
מבחר ערוך ומלוטט מספר שיראה אור בע"ה בהוצאת מ.ד.

גליון 655 שנה י"ב - כל הזכויות שמורות ©

שב"ק פרשת שופטים תשפ"ו

ביאור דברי הרס"ג ג' מקבלי עדות השנים

על פי שנים עדים או שלושה עדים יומת המת וגו' (יז ו)
כתב הרמב"ן שרבינו סעדיה גאון פירש הפסוק ג' מקבלי עדות השנים, וכוונתו שהבי"ד של ג' מקבל את עדות הב' עדים, ותמה הרמב"ן הרי רק בי"ד של כ"ג מקבל עדות על דיני נפשות ודן בה אבל בי"ד של ג' אינו דן דיני נפשות וקרא קאי בדיני נפשות כדכתיב יומת המת וג' לא יוכלם לדון בזה, עוד הקשה הרי הפסוק מדבר על עדים ולא על דיינים וכיצד פירש הרס"ג ג' מקבלי עדות דהיינו הדיינים.

ויש לפרש ע"פ דברי רש"י לקמן עה"פ "על פי שני עדים" (יט-טו) ולא שיעמוד תורגמן בין העדים ובין הדיינים היינו שצריך שהדיינים עצמם יבינו את דברי העדים ולכן צריך שיהיו הדיינים בקיאים בשבעים לשון שתמיד יוכלו לקבל בעצמם דברי העדים ואולם אי"צ שכל השבעים דיינים שבסנהדרין ידעו שבעים לשון אלא מספיק שג' דיינים יודעים השבעים לשון ולפי"ז כשיש בסנהדרין ג' היודעים שבעים לשון ובאו עדים הדוברים שפה שרק אותם ג' דיינים יודעים אותם הג' דיינים חוקרים ובודקים ואתם ושאר הסנהדרין סומך על אותם ג' דיינים ומקבל שכך אמרו העדים.

ונמצא א"כ שיש ב' עדים ויש ג' דיינים שהם מקבלי עדות השנים והם נעשים כעדים נאמנים לומר לשאר הדיינים מה אמרו העדים וזו כוונת הרס"ג דאכן אין בי"ד של ג' מקבלים עדות של דיני נפשות אלא כ"ג או ע"א והג' היינו ג' דיינים מתוך הכ"ג או ע"א שיודעים את שפת העדים וקאי בדיינים ומש"כ דקרא איירי בעדים היינו דהג' דיינים נעשים כעדים נאמנים לומר לשאר הדיינים את דברי העדים, (א.ה. עי' ח' חת"ס גיטין ג. ד"ה וכעת).

האם כשבי"ד שולח עדות לבי"ד אחר יש חיסרון של מפי כתבם

על פי שנים עדים או שלושה עדים יומת המת וגו' (יז ו)
כתב הרמב"ן דהרס"ג פירש על פי ב' עדים או שלושה מקבלי עדות השנים יומת המת כלו' שמפרש הפסוק דב' היינו העדים וג' היינו הדיינים. והקשה הרמב"ן הרי ג' דיינים כלל לא יכולים לקבל עדות על דיני נפשות, עוד הקשה הרי קרא קאי בעדים ולא בדיינים.

ונראה לקיים דברי הרס"ג ע"פ חידוש דין, בעדים יש דין שצריך שהדיינים יקבלו את העדות מפיהם ולא מפי כתבם ולכן עדים לא יכולים לשלוח עדותם לבי"ד בכתב אבל בי"ד שקיבלו עדות מן העדים מפיהם יכולים לכתוב העדות ששמעו ולשלוח בכתב לבי"ד אחר ואין בזה חיסרון של מפי כתבם שאצל בי"ד לא נאמר דוקא מפיהם ולא מפי כתבם.

ומדויק כך בתורה שאצל עדים כתוב "על פי" ודרשו מפיהם ולא מפי כתבם ואצל דיינים כתיב "אשר ירשעון אלהים" ואפילו מפי כתבם, והסברא בזה היא דעדים שנאמנים זו גזיה"כ וכיון שזו

שהצדק בארץ יהיה כמו הצדק שבשמים

צדק צדק תרדוף וגו' (טז ה) יש לפרש כפל הלשון ע"פ דברי האלשיך הקדוש עה"פ "משפטי ה' אמת צדקו יחדיו" (תהילים יט-י), שכל דין שיש בארץ נפסק תחילה בשמים ואם הדיינים ילכו צדק ואמת יהיה פסקם מכוון כפי איך שנפסק בשמים, וזו כוונת הפסוק, "משפטי ה' אמת" ר"ל אם ישפטו הדיינים באמת אזי "צדקו יחדיו" ר"ל בשמים ובארץ צדקו שניהם.

ובזה יש לפרש הכפלות צדק צדק תרדוף שמצווים הדיינים לעשות צדק כפי הצדק שנעשה בשמים כי הוא הצדק האמיתי.

קול יהודה להגר"י צדקה

אימתי מותר ליתן צדקה ע"מ לקבל פרס

צדק צדק תרדוף למען תחיה וירשת את הארץ אשר ה' אלוקיך נותן לך (טז כ) בגמ' פ"ק דר"ה איתא האומר סלע זה לצדקה בשביל שיחיה בני או בשביל שאזכה לחיי העוה"ב הרי זה צדיק גמור, והקשו תוס' הרי תנן בריש מס' אבות אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב ע"מ לקבל פרס וכיצד הנותן צדקה ע"מ לקבל פרס נחשב צדיק גמור, תירץ המהר"ש פרימו דדברי חז"ל אל תהיו וכו' קאי באדם שעדיין לא יצא ידי חובתו שצריך לעשות שלא ע"מ לקבל פרס אבל במי שכבר קיים המצוה וממשיך לקיימה עוד ע"מ לקבל פרס מהני ובמצות צדקה אכן מי שעדיין לא קיים המצוה צריך ליתן מבלי לומר ע"מ שיחיה בני וכדו' שהרי אל תהיו כעבדים כו' ע"מ לקבל פרס אבל מי שקיים מצות צדקה ויצא ידי חובתו וכעת רוצה להוסיף וליתן ע"מ לקבל פרס מותר לכן כשנותן ע"מ שיחיה בנו הרי הוא צדיק גמור.

ויש לרמוז זאת בפסוק "צדק צדק תרדוף" כפל קרא ב' פעמים צדק לומר שכשנתן צדקה ויצא ידי חובתו ורודף ליתן צדקה פעם נוספת למרות שיצא ידי חובתו יכול ליתן ע"מ לקבל פרס ולכן יכול ליתן "למען תחיה" ר"ל ע"מ שיחיה בני או "וירשת את הארץ" היינו ע"מ שאזכה לעוה"ב.

נחל קדומים להחיד"א
בשם המהר"ש פרימו

ב' ביאורים לפרש כפל הלשון צדק צדק תרדוף

צדק צדק תרדוף (טז כ) יש לפרש פל הלשון ע"פ דברי המדרש תנחומא שמשפט צדק הוא צדקה לשני הבעלי דינים צדקה לזכאי שנוטל את שלו וצדקה לחייב שניצל מאיסור גזל, ובה יש לפרש הכפלות צדק צדק תרדוף שע"י משפט צדק יש ב' צדקות א. עם הזכאי ב. עם החייב.

עוד יש לפרש ע"פ דברי המדרש דבשביל שדנים צדק הקב"ה עושה צדק עם בריותיו שנאמר אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף, ועפי"ז יש לפרש הכפלות צדק צדק דע"י שהדיינים עושים צדק גורמים שהקב"ה יעשה צדק עם הבריות.

קול יהודה לר' יהודה צדקה
(בשם זקנו)

גזיה"כ גזר רחמנא דוקא מפיהם אבל ב"ד של ג' מהני בטבע שהרי אף אצל אומות העולם מציונו כך וא"כ נאמנים אפילו מפי כתבם.

ועפ"ז נראה לחדש שאם באו ב' עדים והעידו מפיהם בפני ב"ד של שלשה עדות נפשות דהב"ד לא יכול לדון דהרי לנפשות בעי ב"ד של כ"ג או ע"א מ"מ יכול הב"ד לכתוב עדותם ולשלוח לב"ד של כ"ג או ע"א והב"ד הגדול יקבל זאת שהרי ב"ד של ג' אין בו חיסרון של "ולא מפי כתבם" והעדים עצמם הרי העידו בפניהם ואחר שיקבל הב"ד הגדול העדות ע"פ הב"ד הקטן ישלחו להן הדרישות וחקירות והב"ד הקטן ידרוש ויחקור העדים וישלח שוב לב"ד הגדול.

ובזה ארווחנא שהרי אם הג' שקיבלו העדות מפי הב' עדים ילכו לב"ד הגדול ויעידו מה שמענו מהב' עדים חשיב עד מפי עד ולא מתקבלת עדותם משא"כ כשכותבים זאת אי"ז עד מפי עד אלא הוי ב"ד השולח פסק ב"ד על קבלת עדות.

ויש לפרש דזו כוונת הרס"ג ומדוקדק הפסוק היטב, בפסוק כתוב "על פי" רק ביחס לב' אבל גבי השלשה לא כתוב או על פי שלשה עדים אלא כתוב רק או שלשה והכי פירושו "על פי שנים" ר"ל ב' עדים האומרים עדות צריכה העדות להיות דוקא מפיהם ולא מפי כתבם "או שלשה עדים" היינו הב"ד של שלשה שמקבל עדות הב' מפיהם והם יכולים לשלוח העדות כפסק ב"ד לב"ד של כ"ג או ע"א דאצלם אין חיסרון של מפי כתבם שהרי לא כתוב אצלם על פי, ומיושב היטב דאכן אין ב"ד של ג' דן בדיני נפשות אלא רק מקבל העדות ושולח לב"ד של כ"ג או ע"א שידינו בה, וכן שפיר דנקראו עדים שהרי הם כעדים לגבי הב"ד של הכ"ג או ע"א שהרי שולחן להם עדות הב' עדים. (א.ה. ועי' חת"ס גיטין ג. ד"ה ומאז).

שו"ת חת"ס (אה"ע ח"א
סי' צ"ד ד"ה ומילתא)

הסיבה שהרג דוד את הגר העמלקי ע"פ הודאת עצמו

על פי שנים עדים כו' יומת המת לא יומת ע"פ עד אחד (וי)
בירושלמי (סנהדרין פ"ו ה"ג) דרשו מכאן חז"ל שאין ממיתין אדם ע"פ הודאת עצמו, וברמב"ם (פי"ח מסנהדרין ה"ו) כתב שיש גזיה"כ שלא ממיתין אדם ע"פ עצמו ומה שהרג דוד לגר העמלקי ע"פ הודאת עצמו דין מלכות היה, ולפי פשוטו כוונת הרמב"ם שדוד הרי היה מלך והמלך יכול להרוג אף שלא בראיה ברורה כדכתב הרמב"ם בהל' מלכים (פ"ג ה"י).

והנה המש"ח בסוף פר' כי תצא מביא מהמכילתא בסוף פר' בשלח שבשעה שבא לפניו הגר העמלקי שהודה שהרג את שאול נזכר דוד שאין מקבלין גרים מעמלק לכן הרגו משמע שלא הרגו מדין רוצח שרצח את שאול אלא מדין מצות מחיית עמלק, ופירש שאכן הרגו מדין שרצח את שאול אלא שקשה כיצד הרגו על פי הודאת עצמו הרי אין הורגין אדם ע"פ הודאת עצמו לזה אמרה המכילתא שנזכר שאין מקבלין גרים מעמלק וא"כ הרי הוא בן נח וכן נהרג ע"פ הודאת עצמו כדאיתא במנ"ח (מצוה כו), נמצא שבאמת נהרג מחמת שרצח את שאול ומה שנזכר הטעם מפני שהיה גר עמלקי אין הכוונה שהרגו משום מצות מחיית עמלק אלא שמפני שהיה עמלקי לא חשיב גר והוי ב"ג ונהרג ע"פ הודאת עצמו.

אלא שקשה שברמב"ם לא משמע כך דמשמע שהרגו מדין המלכות ונראה שהנה דעת הרמב"ם (שם פ"ו הל' א-ד) שמקבלין גרים מעמלק שלא כמכילתא ולפי"ז בדעת הרמב"ם א"א לומר כחשבונו של המש"ח וא"כ שפיר שהרמב"ם הוצרך לטעם אחר שהרגו בדין המלכות.

ויש להוסיף דאף בדעת הרמב"ם יתכן לומר על דרך המש"ח שבגמ' מגילה (יד:) איתא כל זמן שלא יצא טבעו של דוד בעולם

אין לו דין מלך להרוג ואיתא שם בגמ' שמשעה שמת שאול המלך יצא טבעו של דוד בעולם כלשון הגמ' עדיין שאול קיים ולא יצא טבעו בעולם וא"כ י"ל שדוד הרג את הגר העמלקי ע"פ עצמו כי היה לו דין מלך ומלך יכול להרוג שלא בראיה ברורה, אך קשה שדין זה שייך רק משיצא טבעו בעולם שמאז יש לו דין מלך להרוג שלא בראיה ברורה וכל זמן ששאול קיים עדיין לא יצא טבעו בעולם ואינו יכול להרוג ע"פ עצמו דאי"ז ראיה ברורה, וי"ל שידע דוד שמת שאל ע"פ דברי הגר שאמר שהרג את שאול ועשה דוד פלגין דיבורא שלעצם מה שאמר שמת שאול נאמן הגר אע"פ שהוא עד אחד כדברי הרמב"ם גבי עדות אשה שמת בעלה דעד אחד נאמן שדבר רחוק שיעיד העד שקר בדבר שעתיד להתגלות (פי"ג מגירושין הכ"ט) וא"כ קיבל דוד עדות זו שמת שאול אפי' שהיה עד אחד כי בזה נאמן ואחר שקיבל עדותו הרי שיצא טבעו בעולם ומעתה יש לו דין מלך שיכול להרוג אף שלא בראיה ברורה ולכן יכל להרוג את הגר העמלקי מדין מלך.

מציון מכלל יופי

מלך שהיו לו הרבה נשים קודם שמלך האם צריך לגרשן

לא ירבה לו סוסים כו' ולא ירבה לו נשים כו' וכסף וזהב לא ירבה לו מאוד (וי טז) יש להסתפק איך הדין כשהיו למלך הרבה נשים או הרבה סוסים קודם שמלך האם צריך לגרש נשותיו ולמכור סוסיו כדי שבהיותו מלך לא יהיו לו הרבה או דילמא האיסור רק שבהיותו מלך לא ירבה אבל אם היו לו הרבה קודם שמלך יכול להשאירם.

בגמ' (יבמות סא.) איתא כהן שאירס אלמנה שהרי מותר באלמנה והתמנה להיות כהן גדול שאסור באלמנה מותר לישאנה ואינו צריך לגרשה כיון שכשאיירסה היתה מותרת לו, ולכא' יש להוכיח דה"ה לדידן כיון שכשהיו לו הרבה נשים או סוסים היה זה בהיתר יכול להשאירם, אך אי"ז מוכח מפני שגבי כהן יש דרשה מיוחדת בגמ' וא"כ שמא הוא דין מיוחד אצלו ואין ללמוד ממנו למלך, וצ"ע.

שוב הראוני שהחפץ חיים בליקוטי הלכות בסנהדרין (לדף כא: בעין משפט אות צ') כתב בפשיטות שאי"צ לגרש נשותיו שהיו לו קודם שמלך ואפי' אם יודע שבקרוב ימלך כגון שאביו המלך גוסס מותר לו לישא נשים רבות כי כעת אינו מלך ומוכיח זאת מהגמ' הנ"ל גבי כהן שאירס אלמנה והתמנה להיות כהן גדול הרי שהבין שאפשר לדמות מילתא למילתא.

טעמא דקרא

הטעם שכתוב אצל מלך ישראל כשבתו

והיה כשבתו על כסא ממלכתו וכתב לו את משנה התורה הזאת וגו' (וי יח) במדרש רבה (אסתר א-י) איתא עה"פ "כשבת המלך אחשורוש" בשבת אין כתיב אלא כשבת ישיבה שאינה ישיבה אבל ישיבתן של ישראל ישיבה כו'.

והיינו שכשכתוב "כשבת" היינו כמו ישיבה ולא ישיבה ממש משא"כ אצל ישראל תהיה ישיבת המלך ישיבה ממש, ולפי"ז יש להקשות מדוע כתיב כאן במלך ישראל והיה כשבתו הול"ל והיה בשבתו שהרי אצל מלך ישראל תהיה ישיבה ממש.

ואמר הרב מטשבעין ששמע מאחד ששמע מבעל המנחת חינוך שתיקן שדרך מלכים שבתחילת מלכותם מתנהגים בענוה וככל שמולכים יותר זמן מתגאים יותר ויותר ועל כך כוונת התורה לומר שאם יהיה למלך ספר תורה יזכה שכל הימים שימלוך יהיו בבחינת "כשבתו" כל' כביכול ישיבה שאינה קבועה ועי"ז לא יבוא לידי גאווה וכדברי הפסוק שע"י הס"ת יזכה לבלתי ירום לבבו מאחיו.

כרם חמד